

Co statti cun la midada da clima?

Tema central da las Annalas mundialas Fischer per 2009

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **«Klimakatastrophe»: Quai era «Il pled da l'onn 2007» tenor la seriosa «Gesellschaft für deutsche Sprache» (Wiesbaden). La decisiun è crudada ils 7 da december, gist sis mais suent l'inscunter suprem dals «G8», ils set pajais ils pli industrialisads cun la Russia, a Heiligendamm en Germania; là avevan ils «G8» finalmain s'impegnads a smesar lur emissiuns da CO₂ enfin a 2050. Lezza sfida è vegnida intunada da la cumissiun norvegaisa per il Premi Nobel da la pasch, la quala ha tshernì per 2007 il cussegl da l'ONU per il clima (IPCC, «Intergovernmental Panel on Climate Change», fundà 1988), ensemen cun l'antier vicepresident american *Al Gore*, per lur engaschi a favur d'in'acziun globala che frainia la midada da clima. Ils 20 da december ha il cussegl da ministers da l'Uniun europeica (UE) decidì da resguardar il traffic aviatic davent da 2012 per evaluar las emissiuns da CO₂. Sin quai ha la redacziun da las Annalas mundialas Fischer (AMF) tshernì la midada da clima sco tema central da ses nr. 50, quel per 2009*, «cun blers texts e passa 2000 graficas, chartas geograficas, tabellas e fotografias» (p. 5). Il tom, cumparà a temp per la fiera da cudeschs a Frankfurt, resguarda spezialmain ils trais pajais principals cun maiortad germanofona, l'Austria, la Germania e la Svizra.**

La Svizra e ses vadretgs

Las AMF èn «dal tuttafatg l'ovra actuala da consultaziun davart ils eveniments da noss temp. Ellas porschan cifras, datas e fats, sco usità, a moda fidada ed actuala, quai vul dir segirada da la redacziun; quai n'è betg adina il cas tar l'internet. Ellas cuntengan tut quai ch'i vala la paina da savair davart ils 195 stadis dal mund, la politica, l'economia, l'ambient, la cultura ed il sport» (p. 5). L'autur da questas lingias dovra las AMF dapi il prim numer, quel per 1960, ed ha fatg atras co che lezza ovra ha sa schlargiada e perfecziunada plaun a plaun en in mez tshientaner. La part principala dal numer per 2009 (478 pp.) tratta mintga stadi suveran. Las quindesch paginas deditgadas a la Svizra rapportan dals linguatgs, dal parlament, dal Cussegl federal, da las regenzas chantunalas, partidas, religiuns e citads, da l'economia, da la crisa da l'UBS euv.; lez essai cuntegna era pliras graficas, in maletg da la saramentaziun da cuss. fed. *Evelyne Widmer-Schlumpf*; e cunzunt, areguard il tema central, in text davart «il regress dals glatschers» (p. 424) en la perioda 2006–2007, tenor in rapport publictà il 7 da favrer 2008 da l'Academia svizra da las ciencias natirals: «Dals 91 vadretgs perscrutads han 88 sa reducidos, cunzunt quel da Roseg (da 127 m per ina lunghezza totala da strusch 5 km) (...). Corresponsabel per il regress è l'augment mesirabel da la temperatura en Svizra. L'envern 2006–2007 era il pli chaud da-

pi 1864, cur ch'ins ha entschavì a mesirar las temperaturas en Svizra. Cunzunt sut 2000 m sur il nivel dal mar hai naivì bler pli pauc che tenor la media da blers onns. En singuls lieus (...) sco Arosa e Grindelwald en favrer han ins schizunt mesirà records minimals da navada. L'atezza da la naiv ha cuntanschì ses maximum gia en mars, empè d'avrigl sco usità (...). La Cumissiun svizra per glatschers spetga la scumparsa da 50–90 % dals var 120 vadretgs svizzers, sche lez trend cuntinuescha durant il 21avel tshientaner.»

Sa la carstgaunadad franar?

«La midada da clima» è il prim dals nov «temas dal mund» tractads a l'entschatta da las AMF 2009 en paucas paginas d'introducziun. Il text analisescha manidmain il rapport preschentà 2007 da l'IPCC en trais parts: «Per l'emprima giada vegn il stgaurament global constatà, senza dubi». Dapi il 19avel tshientaner è la temperatura globala media ida ensi per 0,76°C; durant ils davos decennis ha lez stgaurament s'accelerà a moda considerabla – 12 dals 13 dis ils pli chauds, constatads dapi l'entschatta da las registrazions 1850, eran aifer la perioda 1995–2007. Il rapport, scrit da passa 500 scenziads, constatescha ch'il stgaurament da la segunda mesadad dal tshientaner passà derivia, fitg probablamain, da l'activitad umana (...). La chaschun principala è la combustiuin da purtaders fossils d'energia (cotgla, petro-

En Brasilia «han ins destrui 7000 km² da guaud tropic tranter avust e december 2007, quatter giadas dapli ch'en la medema perioda da 2004».

MAD

li, gas natiral), la quala producescha di-oxid carbonic (CO₂). Lezzas emissiuns èn creschidas cun l'industrialisaziun, da 342 milliuns tonnas per l'onn 1860 a 26,4 milliardas tonnas annualas en media per la perioda 2000–2005 (...). La destrucziun da guauds chaschuna plinavant emissiuns da 5,9 milliardas tonnas annualas da CO₂ (media dals onns 1990–1999). Da l'autra vart producescha l'agricultura gas da serra metan (CH₄, pervi da la tratga da muvel e da la cultivaziun da ris) e gas ilarant (N₂O, cunzunt pervi da terrains surladads). Il gas da serra s'enritgeschan en l'atmosfera, restan là per part durant plis tshientaners e sminueschan l'eradiaziun da chalur en l'univers (...). Damai ch'i restan ditg en l'atmosfera, na san ins betg pli impedir ch'il clima sa stgaurdia vinvant durant ils proxims decennis. Ma la forza da lez stgaurament e da sias consequenzas dependa fitg bler d'in factur: Sa la carstgaunadad sminuir las emissiuns, e quant enavant? L'IPCC ha calculà ch'il stgaurament, en il 21avel tshientaner, cuntanschia en il meglier cas 1,8°C ed a la pira 6,4°C; per il nivel dal mar preves'ins ina muntada da 18 fin 59 cm» (p. 22).

Glatsch polar e guauds tropics

Las 24 paginas dal chapitel «Ambient» precischan lez rapport da l'introducziun. Ins menziuna per exempel prescrutaziuns globalas d'in'autoritad dals Stadis unids: «Las emissiuns da metan en il mund duain crescher da 35% enfin a 2020, cumparegliadas cun 1990» (p. 714). Anc pli da patratgar dattan las vistas davart il glatsch arctic: «Oz è sia spesezza mo pli la mesadad da quella d'avant tshinquanta onns; mo tranter 1987 e 1997 è'l vegni pli satigl per 1 m. La surfatscha da la banchisa a la fin da la stad arctica (...) ha sa reducida tut surura svelt en ils davos onns (...). Per l'emprima giada dapi l'entschatta da las registrazions è il passadi canadais dal nordvest [tranter l'Atlantic ed il Chanal da Bering, G. S.-C.] vegnì navigabel; (...) passa tshient barchas l'han duvrà en las tshintg emnas suenters ils 11 d'avust 2007. Sche la banchisa arctica sa sminuescha vinvant uschè svelt (...), pudess il Pol dal nord vegnir la stad tuttafatg liber da glatsch (...). Il sdregliar dal glatsch sper ils pols ed en auters intschess da vadretgs dauza il nivel dals oceans (...). Privels climatics speziels vegnan a smanatschar citads situadas a la riva dal mar. La muntada da ses nivel, sco era stempradas pli frequentas e pli violentas, duain augmentar il privel d'inundaziuns» (pp. 711–712). Quitads fa era la destrucziun

da guauds: «Tranter 2000 e 2005 è svanida ina media annuala da 13 milliuns ha da guaud, e quai cunzunt pervi da lur transfurmaziun en ers (...). Las perditas constantas da guauds sminueschan lur funcziun sco magasins da CO₂ e chaschunan emissiuns annualas da 5,9 milliardas tonnas da lez gas, pia la tshintgavla part da tuts gas da serra producids» (p. 722). Las AMF 2009 descrivan la situaziun da l'ambient en bunamain mintga stadi; ils rapports davart la Brasilia e l'Indonesia dattan da patratgar. En Brasilia «han ins destrui 7000 km² da guaud tropic tranter avust e december 2007, quatter giadas dapli ch'en la medema perioda da 2004» (p. 89). En l'Indonesia èsi anc mender, perquai ch'ella promovia la producziun e l'exportaziun d'ielì da palma sco purtader d'energia («Bio-Diesel»); il guaud tropic vegn simplamain runcà cun il fiu: «La Banca mundiala calculescha che l'Indonesia saja il terz productur mundial da gas da serra, suenters ils Stadis unids e la China» (p. 224).

Dus Americans ed in Australian

Schizunt las trenta paginas da biografias resguardan la midada da clima. Il chavazzin «Bush, George W.» (p. 777) releva «la tenuta fitgada (dal president american) davart la protecziun dal clima». Davart «Gore, Al[bert]» (p. 782) scrivon las AMF 2009: «2006 ha'l fatg ina ferma impressiun sin stgalim internaziunal cun ses film 'Ina vardad malmcumadaivla' davart las consequenzas dal stgaurament global. 2007 l'han ins premià cun l'Oscar per il meglier film documentar (...). Il comité dal Premi Nobel ha numnà Gore, quel singul che ha fatg dapli per infurmar e che ha avert ils egl's dals potentats per las acziuns politicas necessarias che nus stuain cumplenir per cumbatter la midada da clima.» Gore ha en min-tga cas avert ils egl's d'ina naziun anglosaxona da 20 milliuns olmas fitg industrialisada. Ils 24 da november 2007 ha il pievel da l'Australia dà 83 dals 150 mandats en il parlament a la Partida da la lavur ed a ses manader *Kevin Rudd*, spezialist dal linguatg chinais. Lez, oramai primminister, ha dalunga ratifitgà l'uscheditg «Protocol da Kyoto» per diminuir las emissiuns da gas da serra; lur ha'l nominà *Penny Wong*, da derivanza asiatica, ministra per la protecziun dal clima. Tgi sa sche la superpussanza va en la medema direcziun suenters l'elecziun presidenziala da november?

* Der Fischer Weltalmanach 2009. Frankfurt/Main (Fischer Taschenbuch Verlag, ISBN 978-3-596-72009-5) october 2008. Ediziun cun disc compact: ISBN 978-3-596-72909-8.